

УДК 821.162.1.09"18"(092)Мицкевич А.

DOI 10.52928/2070-1608-2023-66-1-133-137

**МАСТАЦКАЯ ВЫДУМКА І ДАКУМЕНТАЛЬНАЯ АСНОВА
Ў ПАЭМЕ А. МІЦКЕВІЧА «КОНРАД ВАЛЕНРОД»**

д-р філал. навук, праф. Г.К. ТЫЧКО
(Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Мінск)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9379-924X>

Абгрунтавана неабходнасць актуалізацыі даследаванняў мастацкай літаратуры, якая выкарыстоўвае рэальныя факты, гістарычныя падзеі і імёны. Разглядаецца гісторыя стварэння паэмы А. Міцкевіча “Конрад Валенрод” у кантэксце грамадска-палітычных абставін першай паловы XIX ст. на Беларусі і дакументальных фактаў з біяграфіі аўтара. На падставе аналізу твора вызначаюцца суадносіны дакументальных фактаў, запазычаных з гістарычных хронік, і аўтарскай выдумкі ў тэксце. Аналізуецца ўплыў твора на каштоўнасць маральныя дамінанты тагачаснага, а таксама сучаснага грамадства. Разглядаюцца прычыны супярэчлівай ацэнкі твора сучаснікамі і нашчадкамі. Зроблены высновы аб прыярытэтных ролі аўтарскай фантазіі і выдумкі ў высокамастацкіх тэкстах.

Ключавыя словы: мастацкая выдумка, дакументальны факт, гістарычныя хронікі, рамантычная традыцыя, патрыятызм, здрада, неадназначны герызм.

Уводзіны. На мяжы XX – XXI стагоддзяў ва ўсёй сусветнай літаратуры назіраецца зацікаўленасць дакументальнай асновай, рэальнымі фактамі, што адпавядае запатрабаванням сучаснай чытацкай аўдыторыі. Пра гэта сведчыць, у прыватнасці, кніга А. Адамовіча, Я. Брыля і У. Калесніка “Я з вогненнай вёскі”, творы А. Адамовіча ў рэчышчы звышлітаратуры, рамана Ф. Бегбедэра “Windows on the World” (“Вокны ў свет”) пра тэракт 11 верасня 2001 г. у Нью-Йорку і, канешне, сусветны поспех так званых раманаў-галасоў – кнігі С. Алексіевіч, мастацкі вопыт якой увянчаны найвышэйшай узнагародай – Нобелеўскай прэміяй, і інш. Разам з тым у сферы дакументальна-мастацкай літаратуры выразна адчувальны недахоп тэарэтычных ведаў, існуе неабходнасць удасканалвання катэгорыяльнага апарату, удакладнення шэрагу азначэнняў з улікам іх гістарычнай эвалюцыі. Усё яшчэ праблемным застаецца вылучэнне ў тэксце такой прыкметы, як дакументальнасць, яе размежаванне і ўзаемадзеянне з аўтарскім вымыслам. Традыцыйна *дакументальны твор* успрымаецца як тэкст, дзе найперш выкарыстоўваюцца гістарычныя факты і дакументальныя матэрыялы, а мастацкі вымысел і аўтарская фантазія зведзены да мінімуму. Аднак у апошні час падыходы да гэтага паняцця змяняюцца. Так, аналізуючы феномен “літаратуры non-fiction”, А.Г. Местэргазі – расійская літаратуразнаўца, чый аўтарытэт у галіне вывучэння дакументалізму ў літаратуры агульнапрызнаны, трактуе дакументалізм як “сучаснае паняцце, якое апісвае творчасць пісьменніка, які так ці інакш працуе ў эстэтыцы дакумента” [1, с. 7].

Гістарычна ў беларускай літаратуры дакументалізм праявіўся надзвычай адметна і храналагічна паслядоўна. Можна прыгадаць як шматлікія прыклады са старажытнай беларускай літаратуры, калі ў XVI і XVII ст. узнікаюць сямейныя хронікі, ствараюцца дыярышы (дзённікі), падарожныя запісы і іншыя творы мемуарнага жанру, так і больш блізкія творы з гісторыі новай беларускай літаратуры, найбольш значным з якіх, безумоўна, з’яўляюцца слаўныя мастацка-дакументальныя запіскі “На імперыялістычнай вайне” (1914–1919) Максіма Гарэцкага.

Адметнае месца ў літаратуры, якая так ці інакш выкарыстоўвае дакумент, займае слаўная паэма А. Міцкевіча “Конрад Валенрод”.

Асноўная частка. Паэму “Конрад Валенрод. Гістарычная апавесць з дзеяў літоўскіх і прускіх” (Konrad Wallenrod Powieść historyczna z dziejów litewskich i pruskich) А. Міцкевіч пісаў у 1825–1827 гг., а надрукаваў у 1828 г. у Пецярбургу. Твор суправаджаўся эпіграфам “Vete adunque sapere come sono due generazioni da combattere ...bisogna essere volpe e leone. MACCHIAVELL” (“Вы павінны ведаць, што ёсць два спосабы барацьбы ...трэба быць лісою і львом”), узятым з выказванняў італьянскага палітыка Н. Макіявелі (1469–1527). Глыбінны сэнс паэтычнай канцэпцыі А. Міцкевіча расійская цензура зразумела адназначна: “Палітычная мэта твора – распаліць згасаючы патрыятызм, падтрымліваць нязгоду і рыхтаваць будучае паўстанне, а таксама навучыць сучаснае пакаленне, як быць зараз лісою, каб потым перамяніцца ў ільва” [2, с. 97].

Пошук шляхоў і метадаў барацьбы паняволенага народа з чужаземнымі захопнікамі быў для А. Міцкевіча не абстрактнай тэмай, а сэнсам і мэтай яго жыцця. Ужо ў студэнцкія гады ён прыняў удзел у нацыянальна-вызваленчым руху, далучыўшыся да таварыства філаматаў і філарэтаў, зазнаў турэмнае зняволенне і ссылку. Прычым высланы ён быў у Расію — краіну-захопніцу, якая заняволіла яго родны край. Ссылка А. Міцкевіча праходзіла ў розных мясцовасцях тагачаснай Расійскай імперыі (Адэсе, Крыме, Маскве), але пачыналася ў кастрычніку 1824 г. і скончылася ў маі 1829 г. у Пецярбурзе. Гэты горад як цэнтр тагачаснага расійскага інтэлектуальнага і палітычнага жыцця зрабіў на маладога літвіна надзвычайнае ўражанне – ён стаў для А. Міцкевіча сімвалам гвалту і бесчалавечнасці, пра што сведчаць пазнейшыя творы: “Помнік Пятру Вялікаму”, “Аляшкевіч”, “Пецярбург”, напісаныя праз некалькі гадоў пасля ад’езду з Расіі ў эміграцыі.

Побыт А. Міцкевіча ў Расіі супаў па часе з трагічнымі падзеямі рускай гісторыі – паўстаннем дзекабрыстаў, удзельнікаў расійскага антыўрадавага руху, якія 14 (26) снежня 1825 г. выйшлі на Сенатскую плошчу Пецярбурга. Падчас самога паўстання і пасля яго, калі выконваўся смяротны прысуд над яго кіраўнікамі, А. Міцкевіч знаходзіўся па-за межамі горада, аднак трагічны фінал барацьбы дзекабрыстаў закрануў яго да глыбіні душы. Павешаны ў Петрапаўлаўскай крэпасці К. Рылееў і высланы ў Сібір А. Бястужаў былі прадстаўнікамі “Паўночнага таёмнага таварыства” (1822–1825), з якімі А. Міцкевіч зблізіўся падчас сваёй расійскай ссылкі. Моладзевыя таёмныя таварыствы на пачатку XIX ст. існавалі па ўсёй Еўропе, у тым ліку ў Вільні і Расіі, і пераважна пры ўніверсітэтах. Маладыя інтэлектуалы, натхнёныя высокімі ідэаламі змагання за лепшае ўладкаванне свету, падтрымлівалі сувязі паміж сабой і дапамагалі сваім сябрам-аднадумцам пры патрэбе, незалежна ад паходжання і нацыянальнай прыналежнасці. Гэтым у многім тлумачыцца той сардэчны прыём, які быў аказаны малодму выгнанніку з Вільні ў арыстакратычных салонах Масквы і Пецярбурга. Жорсткасць, з якой царскі ўрад падавіў мірныя пратэсты маладых ідэалістаў – філаматаў Я. Чачота, Т. Зана, А. Сузіна, асуджаных на дзесяцігадовае выгнанне; павешанне пяці кіраўнікоў дзекабрыскага паўстання і высылка ў Сібір шматлікіх прадстаўнікоў расійскай арыстакратыі – гэтыя падзеі сталі трыгерам для творчай задумы міцкевічаўскага “Конрада Валенрода”.

У каментарыях да паэмы А. Міцкевіч адзначае: “Мы назвалі нашу аповесць гістарычнай, таму што характары дзеючых асоб і ўсе найважнейшыя падзеі, якія ў ёй згадваюцца, маюць гістарычную аснову”, падкрэсліваючы, аднак, што ў гісторыі Валенрода аўтар дазваляў сабе пэўныя домьслы. Паэт акцэнтуюе ўвагу на таямніцы паходжання Валенрода: “Паводле хронік, Конрад Валенрод не паходзіў з вядомага ў Германіі роду Валенродаў, хоць і выдаваў сябе за аднаго з іх. Ён павінен быў быць чымсьці пазашлюбным сынам...”, а таксама на супярэчлівасці і неадназначнасці яго характару: “Большая частка летапісцаў папракае яго ў ганарлівасці, жорсткасці, п’янстве, рэзкасці ў адносінах да падначаленых, малой руплівасці да веры і нават нянавісці да духавенства <...> З іншага боку, паэты яго часу прыпісвалі яму веліч розуму, адвагу, высакароднасць і сілу характару; бо без рэдкіх якасцей ён не мог бы захаваць сваю ўладу сярод усеагульнай нянавісці і бедстваў, якія ён прынёс Ордэну”.¹

Гістарычную аснову твора падмацоўваюць сюжэты, запазычаныя А. Міцкевічам з афіцыйных крыніц, у прыватнасці, прац польскага гісторыка і пісьменніка М. Стрыйкоўскага (1547–1593). Найперш гэта была “Хроніка польская, літоўская, жамойцкая і ўсяе Русі” (польск.: “Kronika Polska, Litewska, Żmudzka i wszystkiej Rusi”) – помнік польскай гістарыяграфіі XVI ст., складзеная ў 1570-я гг., упершыню апублікаваны на лацінскай мове ў Краляўцы (сучасны Калінінград) у 1582 г. [3, с. 83]. Таямнічае паражэнне пад Вільняй крыжацкага магістра Конрада Валенрода, яго цьмянае паходжанне і неадназначны характар выклікалі шматлікія здагадкі і домьслы, сярод якіх была і гіпотэза ліцвінскага паходжання Валенрода, для якога Тэўтонскі ордэн стаў толькі сродкам падпольнага змагання за незалежнасць сваёй Айчыны Літвы.

Рэальны Конрад фон Валенрод – 24-ы Вялікі магістр тэўтонскага ордэна – прадстаўнік старажытнага рыцарскага баварскага роду, сапраўды займаўся арганізацыяй крыжовых паходаў супраць Вялікага Княства Літоўскага. У 1387 г. ён стаў Комтурам Марыенбургу і Вялікім комтурам Ордэну, а потым з 1391 г. быў абраны Вялікім магістрам. Ён падтрымліваў князя Вітаўта ў яго барацьбе з Каралём польскім і Вялікім князем літоўскім Ягайлам. Быў ажыццёўлены сумесны вялікі паход супраць Ягайлы, у якім адзін з атрадаў пад камандаваннем самога Конрада і Маршала Ордэну Энгельхарда Рабэ фон Вільдштайна накіраваўся да Вільні. Крыжакі былі блізкія да ўзяцця горада, аднак адступілі з-за ўнутранага канфлікту, справакаванага Вялікім магістрам. Конрад адхіліў фон Вільдштайна ад пасады маршала, хоць той быў выдатным военачальнікам і карыстаўся павагай сярод рыцараў. У 1392 г. Ягайла і Вітаўт склалі дамову, па якой Ягайла прызнаваў Вітаўта Вялікім князем літоўскім у якасці свайго намесніка ў Літве. Здрада Вітаўта была вельмі небяспечнай для Ордэна, таму Конрад быў змушаны пачаць вайну супраць абодвух саюзнікаў, запрасіўшы да ўдзелу ў ёй мноства крыжакоў з Еўропы. У студзені 1393 г. галандскія і французскія рыцары пад камандаваннем Конрада аблажылі Гродна, што вымусіла Вітаўта і Ягайлу пайсці на правядзенне мірных перамоў у Торуне. Неўзабаве, пасля пачатку перамоў, Конрад захварэў і ў ліпені 1393 г. памёр у замку Марыенбурга, верагодна, ад апаплексічнага ўдару².

Паводле інтэрпрэтацыі А. Міцкевіча, слаўны рыцар Конрад фон Валенрод загінуў у бітве, а закліканы вораг крыжацкага Ордэна, ліцвін Вальтэр Альф, прысвоіў сабе яго імя, дзеля таго, каб адпомсціць за пакуты сваёй паняволенай Радзімы. Менавіта яго ў Марыенбургу – сталіцы крыжацкага Ордэна – выбіраюць крыжакі сваім Вялікім Магістрам. Вальтэр Альф у вобліку Конрада Валенрода часова адмаўляецца ад свайго паходжання, каханя і славы дзеля таго, каб заваяваць давер сваіх ворагаў, а потым знішчыць Ордэн.

А. Міцкевіч, як і абяцаў у Прадмове і адзначаў у Каментарых да твора, сапраўды выкарыстаў гістарычныя факты (паражэнне Конрада Валенрода пад Вільняй, выкраданне рыцарам Вальтэрам фон Стадыонам дзевятнаццацігадовай дачкі Вялікага князя Кейстута Альдоны, гісторыю маладога ліцвіна Альфа, узятага крыжакамі ў палон і выхаванага пры крыжацкім двары). Аднак найперш паэт даў волю сваёй творчай фантазіі, паяднаўшы згаданыя эпізоды ў псіхалагічна-напружаную рамантычную гісторыю выбару паміж асабістым шчасцем і грамадзянскім абавязкам. Гісторыю выкрадання Альдоны паэт апускае, але робіць яе жонкаю Вальтэра Альфа, які пазней пераўвасобіцца ў Конрада Валенрода і пакіне сваю каханую і родны край. У Марыенбургу сустрэнуцца

¹ Adam Mickiewicz: Konrad Wallenrod. URL: <https://jezyk-polski.pl/lektury-opracowania/-/Konrad-Wallenrod-Mickiewicz>.

² Frenken A. Wallenrode, Johannes von // Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexiko. URL: <https://www.bauz.de/bbkl/w/wallenrode.shtml>.

зноў іх жыццёвыя дарогі, калі споўніўшы свой абавязак – знішчыўшы крыжацкі Ордэн – Конрад Валенрод можа стаць самім сабой – Вальтэрам Альфам. Ён думае, што зараз мае права на асабістае шчасце, таму прыходзіць да кляштарнай вежы Марыенбургу, дзе верная Альдона, паводле досыць распаўсюджанай тагачаснай традыцыі, замуравала сябе і стала пустэльніцай. Аднак вяртанне ў мінулае немагчыма, і Альдона дае зразумець гэта Валенроду. Помста крыжакам, якую здзейсніў Вальтэр Альф коштам неверагоднай ахвяры, руйнуе яго жыццё, каханне і нават губіць яго бессмяротную душу, бо ў выніку ён заканчвае жыццё самагагубствам. Гэтай бяслаўнай смерцю А. Міцкевіч паказвае бяссэнсоўнасць подзвігу Конрада Валенрода праз антыгуманнасць яго метадаў барацьбы. Паэт выяўляе адноснасць паняцця “вораг”: на працягу многіх гадоў “ворагі-крыжакі” былі найбліжэйшымі таварышамі Конрада Валенрода ў бітвах і перамогах, яны давяралі яму, а ён здрадзіў ім у самы адказны момант. Пакуты сумлення героя абясцэнвяюць яго перамогу.

Разрозненыя гістарычныя факты, якія па-свойму выкарыстаў і спалучыў у адно цэлае А. Міцкевіч, спатрэбіліся яму, каб актуалізаваць праблемы патрыятызму, вернасці і здрады ў практыцы на спрадвечныя гуманістычна-хрысціянскія каштоўнасці і, несумненна, на праблемы свайго часу. Маральная драма Конрада Валенрода, які ў імя служэння Айчыне ахвяраваў каханнем, дружбай і чалавечай прыстойнасцю, руйнуе значэнне яго перамогі над Ордэнам і прыводзіць яго самога да незваротнай духоўнай паразы.

У XIX ст. і ў наш час міцкевічаўская паэма была надзвычай папулярнай і запатрабаванай, што не выключала, аднак, палемічныя трактоўкі яе зместу. У свой час шырокія колы літаратурнай грамадскасці (пераважна польскай) вельмі крытычна паставіліся да твора і асудзілі А. Міцкевіча за апафеоз здрады, які нібыта ляжыць у аснове гэтага твора. Характэрна, што большасці польскіх крытыкаў не імпанавала фігура галоўнага героя, яны адзначалі найперш так званую “непольскасць” Валенрода, немагчымасць з’яўлення такога персанажа ў этнічна польскага аўтара. Так, Ю. Клейнер меркаваў, што паэт “не асмеліўся б, можа, на такое крайняе выяўленне канфлікту паміж заваяваным народам і ягоным бязлітасным прыгнятальнікам, калі б ведаў Варшаву і Кангрэснае Каралеўства, што валодала атрыбутамі польскай дзяржаўнасці, уласным войскам. Але ж ён ведаў толькі Літву, губернію, якой кіраваў чужы ўрад, і ўсялякія дзяржаўныя атрыбуты ён ведаў, як толькі прыналежныя ворагу” [4, с. 80]. Негатыўна паставіўся да паэмы А. Міцкевіча і С. Цывіньскі, які лічыў, што “Конрад Валенрод павінен быць выгнаны з польскай зямлі, перш за ўсё таму, што ён не дастаткова «польскі», але нейкі літоўска-расійскі, (...) і патрыятызм яго чужы польскаму светаадчуванню і ўвогуле жыццю польскага народа як цэласнасці” [5, с. 161]. Тое ж самае падкрэсліваў Ю. Козьян, суцяшаючы сябе тым, што “ідэя гэтага скрыўленага патрыятызму з’явілася не ў Польшчы” [5, с. 166].

Беларускія даследчыкі таксама неадназначна паставіліся і ставяцца не столькі да твора А. Міцкевіча, колькі да самой ідэі валенрадызму, як формы патрыятычнай барацьбы. В. Каваленка, у прыватнасці, адзначаў, што гэтая ідэя “вырасталала на адчуваннях сардэчнай прывязанасці да той зямлі, якая адна толькі і магла даць паэту выток, аснову і страсць для гэтай ідэі. Гэта было, па сутнасці, самым глыбокім у сусветнай літаратуры маральным абгрунтаваннем прыныцаў партызанскай і падпольнай барацьбы, і ўзнікла яно на эмацыянальнай ноце, якая спараджалася з пачуццямі любові да беларускага краю” [6, с. 98–99]. Цікава, што для рамантыка У. Караткевіча з яго гараха пафасным патрыятызмам вераломна-падступныя формы барацьбы з ворагам былі цалкам прымальныя, а для У. Калесніка, напрыклад, этычна заганныя.³ Магчыма, што якраз падобныя крытычныя водгукі і неразуменне аўтарскай канцэпцыі твора, выклікалі супярэчлівае стаўленне самога А. Міцкевіча да паэмы, які, паводле ўспамінаў сучаснікаў, неаднаразова адмаўляўся ад свайго героя [7, с. 339].

Тым не менш, створаны аўтарскай фантазіяй тып гарахага патрыёта, які ў сваёй любові да Айчыны і роднага народа гатовы пайсці на ўсё, аказаўся вельмі жывучым. Гэта засведчыла гісторыя многіх народаў, у тым ліку і беларускага, і, канешне, гісторыя літаратуры. Неаднаразова згадкі валенрадызму ў літаратуразнаўчых даследаваннях рознага кшталту і нават цэлыя працы, як, напрыклад, С. Цывіньскага “Сто год барацьбы з Конрадам Валенрода” (1928) альбо М. Яніон “Пасмяротнае жыццё Конрада Валенрода” (1990) пацвярджаюць запатрабаванасць міцкевічаўскага твора. Нельга не пагадзіцца з М. Яніон, якая адзначае: “Валенрод адарваўся ад свайго творцы, вызваліўся з-пад яго ўлады і пачаў весці самастойнае жыццё, якое – з розных прычын, можна назваць пасмяротным...” [5, с. 9]. Аналізуючы рэальныя біяграфіі і лёсы людзей, якія бралі сабе імя Валенродаў, альбо іх так называлі сучаснікі, даследчыца выказвае слушнае меркаванне, што “зародак валенрадызму існаваў і праяўляўся яшчэ ў філамацкім асяроддзі” [5, с. 73]. Нельга не пагадзіцца і з яе высновай, што “валенрадызм з’яўляўся там альбо падазвавалі, што ён з’явіцца там, дзе чалавек апынаўся ў драматычнай сітуацыі на памежжы двух светаў ці двух народаў, дзвюх культур, дзвюх рэлігій ці дзвюх спрэчных ідэй” [5, с. 415].

Заклучэнне. Такім чынам, бадай усе даследчыкі міцкевічаўскага твора, нават пры дыяметральнай адрознасці сваіх падыходаў, згаджаюцца з адным: Конрад Валенрод мог нарадзіцца толькі там, дзе нарадзіўся, – на беларуска-літоўскіх землях, з тагачаснае беларускае рэчаіснасці, якая толькі адна магла даць падставы для роздуму пра падобныя трагічна неадназначныя формы барацьбы. Аднак нельга забываць і той немалаважны факт, што папіранне прыныцаў гуманізму і маральных каштоўнасцей адназначна асуджаецца самім А. Міцкевічам непасрэдна ў творы праз маральны і фізічны крах героя.

³ Калеснік У. Братанне з Караткевічам // Усё чалавечэ. Літаратурныя партрэты, артыкулы, нарысы. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. – С. 98.

Зрэшты, А. Міцкевіч як паэт выразнай кніжнай арыентацыі мог чэрпаць задумы для сваіх твораў не толькі з навакольнай рэчаіснасці, але і з кніг. На наш погляд, на канцэптуальную ідэю паэмы магла паўплываць трагедыя “Фауст” І. В. Гётэ, апошняя прыжыццёвае аўтарскае выданне якой таксама датуецца 1828 г. Там напрыканцы жыцця сляпы Фауст пачынае будаўніцтва плаціны для добра чалавецтва, спадзеючыся, што яго праца прынесе вялікую карысць людзям, але ў выніку гінуць ні ў чым непавінныя Філімон і Баўкіда, як некалі раней загінула па яго віне каханая Маргарыта. І ўсё ж, нягледзячы на ўсе хітрыкі Мефістофеля і памылкі Фауста, душа апошняга будзе ўратавана Богам, бо ён хацеў прынесці добра людзям.

Тагачасная беларуская рэчаіснасць, якая ўзгадала А. Міцкевіча і яго сяброў філаматаў, сваёй неадназначнасцю, размыгасцю межаў добра і зла давала нагоду для філасофскага роздуму над слабасцю чалавечай натуры, якой падчас выпрабаванняў цяжка захаваць душу чыстай і непарушнай. Жаданнем актуалізаваць гэтую праблему ў форме рамантычнай драматычнай паэмы, хутчэй за ўсё, і тлумачыцца адвольны падыход А. Міцкевіча да інтэрпрэтацыі гістарычных фактаў. Рускі вучоны В. Халізеў, згадваючы крайнасць, якая існавала на пачатку ХХ ст., калі выдумка часам расцэньвалася як нешта састарэлае, што адмаўлялася ў імя аднаўлення рэальнага, дакументальна пацверджанага факту, даказвае, што “літаратура нашага стагоддзя – як і раней – шырока абапіраецца і на выдумку, і на невыдуманых падзеі і асобы. Пры гэтым адмова ад выдумкі ў імя следвання праўдзе факта, у шэрагу выпадкаў апраўданая і плённая, наўрад ці можа стаць магістраллю мастацкай творчасці: без апоры на выдуманых вобразы мастацтва і, у прыватнасці, літаратуру нельга ўявіць. <...> Пасродкам выдумкі аўтар абагульняе факты рэальнасці, увасабляе свой погляд на свет, дэманструе сваю творчую энергію” [8, с. 93–94].

Як паказвае практыка, здараецца, што межы паміж мастацкімі і дакументальна-інфармацыйнымі творами вельмі расплывістыя. Менавіта выдумка становіцца крытэрыем іх размежавання: дакументальныя тэксты адмаўляюць саму магчымасць выдумкі, а творы мастацкія ахвотна яе дапускаюць, нават у тых выпадках, калі аўтары займаюцца ўзнаўленнем рэальных фактаў, падзей і асоб. Выдатныя творы мастацкай літаратуры, як той жа “Конрад Валленрод” А. Міцкевіча, нягледзячы на неадназначнасць ацэнак, перажываюць стагоддзі і застаюцца ў скарбніцы сусветнай класікі дзякуючы, найперш, творчай фантазіі таленавітага мастака, які імкнецца не толькі спасцігнуць праўду жыцця, але і заглябіцца ў вечна актуальную аксіялагічную праблематыку.

ЛІТАРАТУРА

1. Местергази, Е.Г. Литература нон-фикшн / non-fiction экспериментальная энциклопедия. – М.: «Совпадение», 2007. – 328 с.
2. Mickiewicz A. Konrad Wallenrod. Powieść historyczna z dziejów litewskich i pruskich. Posłowie Z. Libier. – Warszawa: Wiedza powszechna, 1974.–114 s.
3. Энциклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. – Т.6. Кн. 2: Усвея – Яшын. Дадатак / Беларус. энцыкл.; рэдкал.: Г.П. Пашкоў і інш. – Мінск: БелЭн, 2003. – 616 с.
4. Klejnier J. Mickiewicz. T 1-2.–Lublin, 1934–1948. – Т. 2. Cz. 1. – 1948. – 81 s.
5. Janion M. Życie pośmiertne Konrada Wallenroda. – Warszawa: Państwowy instytut wydawniczy, 1990. – 707 s.
6. Каваленка В.А. Міфа-паэтычныя матывы ў беларускай літаратуры. – Мінск: Навука і тэхніка, 1981. – 320 с.
7. Mickiewicz A. Dzieła wszystkie. Wydanie sejmowe. T. XVI. Rozmowy z Adamem Mickiewiczem. Zebrał i opracował T. Pigoń.– Warszawa: Polska Akademia Nauk, 1955.– 227 s.
8. Халізов В.Е. Теория литературы: учеб. – 4-е изд., испр. и доп. – М.: Высш. шк., 2004. – 405 с.

Паступіў 12.12.2022

ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ВЫМЫСЕЛ И ДОКУМЕНТАЛЬНАЯ ОСНОВА В ПОЭМЕ А. МИЦКЕВИЧА «КОНРАД ВАЛЛЕНРОД»

Г.К. ТЫЧКО

(Белорусский государственный университет, Минск)

Обосновывается необходимость актуализации исследований художественной литературы с использованием реальных фактов, исторических событий и имен. История создания поэмы А. Мицкевича «Конрад Валленрод» рассматривается в контексте общественно-политических обстоятельств первой половины XIX века в Беларуси и документальных фактов из биографии автора. На основе анализа произведения определяется соотношение в тексте документальных фактов, заимствованных из исторических хроник, и авторского вымысла. Анализируется влияние произведения на ценностно-нравственные доминанты того времени, а также современного общества. Рассмотрены причины неоднозначной оценки произведения современниками и потомками. Делаются выводы о приоритетной роли авторской фантазии и вымысла в высокохудожественных текстах.

Ключевые слова: художественная литература, документальный факт, историческая хроника, романтическая традиция, патриотизм, предательство, неоднозначный героизм

**ARTISTIC FICTION AND DOCUMENTARY BASIS
IN THE POEM OF A. MITZKEVICH "KONRAD WALLENROD"**

H. TYCHKO
(Belarusian State University, Minsk)

The need to update the research of fiction that uses real facts, historical events and names is substantiated. The history of the creation of A. Mickiewicz's poem "Konrad Wallenrod" is considered in the context of social and political circumstances of the first half of the 19th century in Belarus and documentary facts from the author's biography. Based on the analysis of the work, the ratio of documentary facts borrowed from historical chronicles and the author's fiction in the text is determined. The impact of the work on the value and moral dominants of that time, as well as modern society, is analyzed. The reasons for the controversial assessment of the work by contemporaries and descendants are considered. Conclusions are made about the priority role of author's fantasy and fiction in high artistic texts.

Keywords: *fiction, documentary fact, historical chronicles, romantic tradition, patriotism, betrayal, ambiguous heroism.*